

تفاوت‌های نسلی در روستاهای ایران*

سید نورالدین رضوی زاده**

چکیده

موضوع مقاله حاضر، تفاوت‌های نسلی در روستاهای ایران است. داده‌های تجربی مورد استفاده در مقاله، حاصل مصاحبه با ۵۲۶ نفر در ۶۴ روستا در استان‌های آذربایجان غربی، اصفهان، خوزستان و گلستان است. روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای بوده است.

نتایج تحقیق نشان داد جوانان روستا در تمایل به مصرف مادی (استفاده از وسایل جدید در زندگی)، تمایل به مهاجرت، شیوه‌های رسانه‌ای گذران اوقات فراغت، استفاده از تلویزیون، ویدئو و مطبوعات با دیگر گروه‌های سنی روستا تفاوت دارند اما از نظر رضایت از زندگی، نگرش به زندگی شهری و روستایی، شیوه‌های سنتی گذران اوقات فراغت و گوش دادن به رادیو بین گروه‌های سنی مختلف روستا تفاوتی وجود ندارد. در مجموع می‌توان گفت با توجه به ظرفیت جوانان روستایی در توسعه روستایی و تفاوت‌های نسبی‌شان با دیگر گروه‌های سنی، توجه به آنان در تحقیقات، برنامه‌ریزی‌های توسعه روستایی و نیز برنامه‌های رسانه‌ای از اهمیت خاصی برخوردار است.

کلید واژه‌ها: تفاوت‌های نسلی/جامعه‌شناسی روستایی/ارتباطات روستایی/اوقات فراغت/توسعه روستایی/روستاها(ایران).

***

---

* داده‌های تجربی این مقاله مربوط به رساله دکترای نگارنده با عنوان «بررسی تأثیر ارتباطات بر تمایل به تغییرسبک زندگی روستایی» است که در سال ۱۳۸۳ در گروه ارتباطات دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی دفاع شد. این رساله با همین عنوان، طرح پژوهشی انجام شده در مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستایی وزارت جهاد کشاورزی نیز می‌باشد.

** دکترای ارتباطات

مقدمه

در سال‌های پس از جنگ جهانی دوم در نتیجه رشد اقتصادی، تولید صنعتی انبوه، افزایش دستمزدها، ارتقای سطح رفاه اجتماعی و گسترش اوقات فراغت، شرایطی در کشورهای صنعتی پدید آمد که شاخص‌های تمایزات سنتی تا اندازه‌ای محو شد. کلان شهرها عامل گمنامی افراد در شهرها شدند و شناخت افراد بر مبنای شاخص‌های منزلتی گذشته مقدور نبود. مجموع این شرایط عوامل اصلی بروز سبک زندگی مدرن را شکل دادند.

تحت این شرایط، افراد دیگر بر مبنای جایگاه خود در نظام اجتماعی سنتی عمل نمی‌کنند. ارزش‌ها و هنجارهای سنتی که راهنمای‌کنش بودند تا اندازه‌ای کارآمدی خود را از دست داده‌اند و عمل افراد بیش از هر زمان دیگری به انتخاب‌های فردی وابسته شد. این مسئله باعث شد تا شرایط، بیش از پیش آماده تغییرات فردی و اجتماعی شود. تغییرات اجتماعی^(۱) را نمی‌توان فقط با بررسی‌هایی در سطوح فردی تفسیر کرد. توضیح کامل تغییرات، درون شبکه‌ای از عوامل خرد و کلان انجام می‌شود. تغییر در ازدواج، آموزش، روابط میان فردی و ارتباطات جمعی، و ظهور عقلانیت اجتماعی از جمله عواملی هستند که منجر به تغییر دیدگاه افراد به زندگی می‌شوند. مدرنیته به آزادی بیشتر افراد در انتخاب‌های مربوط به زندگی‌شان منجر شده است و بنابراین در شرایط جدید افراد در ساختن زندگی خودشان نقش مستقلی دارند (Andersson and Jansson, 2004: 2). از این رو اگر چه می‌توان گفت فرایندهای فردی شدن و تمایز^(۲) سرعت یافته و تشدید شده است اما عمل افراد تحت تأثیر متغیرهای خرد و کلان متعددی قرار گرفته است.

مدرنیته سبب شد تا سبک زندگی سنتی، که بر اجتماعات جمعی و مشترک و پایداری کمتر در هویت‌های فردی مبتنی بود، طی فرایندهای فردگرایانه به سستی گراید. در جامعه سنتی هویت‌های فردی به شدت ریشه‌دار بود و فرد در گروه‌های

اجتماعی با ثبات زندگی می‌کرد اما این وضعیت در شرایط مدرن و پست مدرن تغییر کرد.

در دوره جدید قید و بندهای سنتی برداشته شده است و دنبال کردن روش زندگی گذشتگان دیگر نه ضروری است و نه ممکن. اگر در جوامع سنتی، مردم جایگزین و بدیل اندکی برای انتخاب شیوه‌ها و سبک زندگی خود داشتند، در عصر جدید، مردم قادرند بین روش‌های متفاوت، دست به انتخاب بزنند. سبک‌های زندگی در شرایط مدرن، در مقایسه با جوامع سنتی ناهمگون‌ترند. امروزه مردم بین حوزه‌های متفاوتی از زندگی روزمره در حرکت‌اند و ممکن است در حوزه‌های مختلف به روش‌های گوناگون عمل کنند و این سیالیت سبک زندگی به امری طبیعی بدل شده است (گیببیز و ریمر، ۱۳۸۱: ۱۰۱ و ۱۰۲).

به اعتقاد گیدنز^(۳) ویژگی مدرنیته، «پویایی»، «تأثیر جهان گستر»، و «تغییر دائمی رسوم سنتی» است. مدرنیته سبب می‌شود که افراد هر چه بیشتر از قید انتخاب‌هایی که معمولاً سنت در اختیار آنها قرار می‌داد رها شوند. بدین ترتیب فرد در مقابل طیف متنوعی از انتخاب‌های ممکن قرار می‌گیرد (فاضلی، ۱۳۸۲: ۶۵).

اگر چه در جوامع سنتی نیز مردم فرصت‌گزینش بین روش‌های مختلف زندگی را دارند اما برای بسیاری از مردم این روش‌ها چندان متنوع نیستند و تفاوت چندان هم در میان روش‌های مختلف وجود ندارد. به عبارتی این روش‌ها تغییرات بنیادینی در سبک زندگی نسل‌های پیشین ایجاد نمی‌کنند. بیشتر مردم در محیطی که در آن پرورش یافته‌اند باقی می‌مانند و پسران و دختران جوان چندان از روش‌ها و سبک زندگی والدین خود فاصله نمی‌گیرند. در مدرنیته این فرایند شروع به تغییر کرده و در پست‌مدرنیته سرعت آن شتاب گرفته است. امروزه برای اکثر مردم بعید است که پا جای پای پدران‌شان بگذارند (گیببیز و ریمر، ۱۳۸۱: ۱۰۵).

زندگی اجتماعی امروزی

«زندگی اجتماعی امروزی، علاوه بر بازتابندگی نهادین خود با فرایندهایی از سازماندهی مجدد زمان و فضا مشخص می‌شود؛ فرایندهایی که همراه با گسترش روش‌های تکه‌برداری عمل می‌کنند. منظور روش‌هایی است که روابط اجتماعی را از قید شرایط محلی می‌رهانند و آنها را در فواصل زمانی - فضایی دور دست با زمینه‌های اجتماعی دیگری ترکیب می‌کنند. سازماندهی مجدد زمان و فضا، علاوه بر ساخت-کارهای تکه‌برداری، مختصات نهادین تجدد را ریشه‌دارتر و عام‌تر می‌کند و محتوا و ماهیت زندگی روزمره^(۴) را تغییر شکل می‌دهد. «تجدد» اصل شک بنیادین را نهادینه می‌سازد و بر این نکته تأکید می‌ورزد که هرگونه دانشی در حقیقت فرضیه است. فرضیه‌هایی که ممکن است حقیقت داشته باشند ولی در اصل، همواره باز و پذیرای تجدیدنظر هستند و در بعضی از موارد لازم است که آنها را نفی و رها کنیم» (گیدنز، ۱۳۷۸: ۱۷).

در این شرایط، اتخاذ رویه‌ها و سبک‌های زندگی متفاوت امکان بیشتری برای بروز پیدا می‌کند. به عبارت دیگر شرایط مساعدی برای ظهور تفاوت‌های فردی به وجود می‌آید. زیرا فرصت‌ها، جایگزین‌ها و نیز آزادی بیشتری برای «انتخاب کردن» شکل گرفته است.

«زیستن در دنیای متجدد کنونی، زیستن در محیطی آکنده از شانس و خطرهای^(۵) احتمالی است که اینها نیز از الزامات اجتناب‌ناپذیر نظامی معطوف به تسلط بر طبیعت و ساختن و پرداختن تاریخ است. در چنین نظامی، سرنوشت^(۶) و جبرگرایی^(۷) نقشی برعهده ندارند و گردش امور نظام بر اساس راه و رسمی صورت می‌گیرد که می‌توان آن را کنترل آشکار محیط طبیعی و اجتماعی به وسیله آدمیان نامید» (گیدنز، ۱۳۷۸: ۱۵۷).

افراد می‌آموزند که با اتکای بر اراده و آزادی عمل، بیرون از جبرهای محیطی و

اجتماعی، سازنده سرنوشت خویش باشند. وجود تفاوت به امری بدیهی و طبیعی در زندگی جدید تبدیل می‌شود. بر خلاف زندگی سنتی که قالب‌های ثابت رفتاری از پیش تعیین شده برای فرد وجود داشت در زندگی امروزی، آزادی و در برخی موارد آزادی نسبی فرد، سبب بروز تغییراتی در کیفیت زندگی می‌شود.

«نهادهای امروزی»^(۸) چه از لحاظ پویایی و تأثیرگذاری بر عادات و رسوم سنتی و چه از نظر تأثیرات عام و جهانی، با همه اشکال پیشین نظم اجتماعی فرق دارند و این تفاوت‌ها فقط به معنای امتداد تغییر و تبدیل‌های صوری نیست. تجدد، تغییراتی ریشه‌دار در کیفیت زندگی روزمره پدید می‌آورد و بر خصوصی‌ترین وجوه تجربیات ما تأثیر می‌نهد. تجدد را باید به عنوان نوعی نهاد اجتماعی درک کرد. با این وصف تغییرات حاصل از نهادهای امروزی به طور مستقیم با زندگی فردی و بنابراین با «خود»^(۹) ما در هم می‌آمیزند (کیدنز، ۱۳۷۸: ۱۵).

در جوامع فئودالی یا سنتی، «خود» در ساختارهای محلی و روستایی‌وار شکل می‌گیرد. منابع جامعه‌پذیری، اندک و عمدتاً شامل خانواده، طبقه، روستا و مذهب می‌شود. همچنین فرصت‌های بازتولید اندک است و به دلیل نبود یا ضعف ابزارهای ارتباط با دنیای بیرون (رسانه‌ها)، تولید روایت‌های جایگزین از «خود» و «واقعیت» نیز حداقل است (گینیز و ریمر، ۱۳۸۱: ۸۰).

زندگی نوین با افزایش آگاهی و ایجاد فرصت برای ساختن و دوباره ساختن تاریخ زندگی فردی و اجتماعی نمود می‌یابد در حالی که سنت یا عادت، انسان را به سوی مسیری خاصی هدایت می‌کند (Rosengren, 1996:271).

در شرایط جدید هر کس قادر به برنامه‌ریزی برای زندگی شخصی خویش است و از این طریق الگوها و سبک‌های مختلف زندگی شکل گرفته است. در واقع این خاصیت، پیامد رهایی افراد از قید و بندهای سنتی است.

مردم امروزه به تعبیر توماس تسیه^(۱۰) جامعه‌شناس آلمانی، به لحاظ فرهنگی رها هستند. «مردم از قید و بندها والگوهای سنتی زندگی رها می‌شوند. این رها شدگی از

لحاظ فرهنگی پدیده‌ای دولبه واز جنبه مثبت به معنای آزادی فوق‌العاده است. انجام دادن همان کاری که پدر و مادر فرد انجام می‌دادند دیگر ضروری نیست. اما از جنبه منفی، رها شدگی فرهنگی نه تنها به این معناست که به فرد فرصت تصمیم‌گیری شخصی داده می‌شود بلکه همچنین به این معناست که فرد باید خودش تصمیم بگیرد. در این وضعیت فرد نمی‌داند که انتخابش او را به کجا سوق می‌دهد ... رهایی فرهنگی از قید و بندهای سنتی به تغییر در مسئولیت مربوط می‌شود» (گینیز و ریمر، ۱۳۸۱: ۱۰۷-۱۰۵). این رهایی به معنای افزایش فرصت انتخاب‌های فردی در زندگی است. اما به هر حال این رهایی و افزایش فرصت‌های انتخاب، برای همه افراد و جوامع یکسان نبوده و از جامعه‌ای به جامعه دیگر یا از فرهنگ به فرهنگ دیگر متغیر است.

با این همه، تغییرات فردی و اجتماعی در همه جوامع با شدت و ضعف در جریان است و به عنوان متغیری وابسته، از عوامل متعدد و متنوعی تأثیر می‌پذیرد. سن، جنس، تحصیلات، آموزش، ارتباطات اجتماعی، استفاده از رسانه‌های ارتباط جمعی و بسیاری از عوامل دیگر از جمله متغیرهای مستقل و مؤثر بر فرآیند تغییر است. وقتی تغییرات در سطوح سنی مورد مطالعه قرار گیرند اغلب از آنها به عنوان تفاوت‌های نسلی یاد می‌شود. این مطالعات عمدتاً به دنبال شناخت تفاوت، گسست یا شکاف بین نسلی بوده و زوایای مختلف آن از دیدگاه‌های متفاوت، بررسی و مطالعه می‌شود.

نسل

کرتزر مفاهیم و تعابیر مطرح شده در حوزه جامعه‌شناسی نسل را به چهار مقوله تقسیم کرده است:

- ۱- نسل^(۱۱) به معنای اصل و اساس نسب خویشاوندی
- ۲- نسل به معنای افراد هم‌دوره
- ۳- نسل به معنای مرحله زندگی
- ۴- نسل به معنای دوره تاریخی (Kertzer, 1993 : 125-199)

در این مقاله منظور از نسل، مورد سوم و دوم است یعنی افراد هم دوره‌ای که در مرحله سنی خاصی از زندگی خود قرار دارند. به نظر می‌رسد این «هم‌دوره بودن» در شهر و روستا کاملاً متفاوت از هم است. در واقع به اقتضای سرعت تغییر و میزان پیچیدگی جوامع، این هم‌دورگی و مدت‌زمان آن متفاوت است. برای مثال در شهرهای بزرگ که با سرعت بیشتری در حال گذارند، هم‌دورگی می‌تواند دوره‌ای پنج ساله یا حتی کمتر تعریف شود. در مقابل، در اجتماعات کوچک‌تری مانند اجتماعات روستایی هم‌دورگی احتمالاً دامنه گسترده‌تری شامل دوره‌های ده، پانزده و بیست ساله را در بر می‌گیرد. از سوی دیگر «گروه سنی» نیز در این هم‌دورگی تأثیرگذار است. چرا که این متغیر با شدت بیشتری با تغییر و انعطاف‌پذیری در ارزش‌ها و نگرش‌ها و سبک زندگی همبستگی دارد. برای مثال گروه‌های سنی پایین‌تر یعنی جوانان از تغییرپذیری بیشتری نسبت به میانسال‌ها و کهنسالان برخوردارند و این مسئله گاه به برخورد و کشمکش^(۱۲) بین نسل‌های متفاوت می‌انجامد. بنابراین می‌توان دامنه هم‌دورگی برای جوان‌ترها را محدودتر از میانسالان و کهنسالان فرض نمود. در نگاهی کلی، «نسل» به مثابه افراد هم‌دوره شامل پدربزرگ‌ها، پدران و فرزندان می‌شود. تفاوت‌های نسلی، بعد جامعه-شناختی بحث تفاوت‌های فردی و از زاویه‌ای دیگر بخشی از این مبحث محسوب می‌شود. تفاوت‌های فردی از مباحث تخصصی است. بنابراین قبل از ورود به موضوع تفاوت‌های نسلی، اشاره‌ای کوتاه به بحث تفاوت‌های فردی لازم به نظر می‌رسد.

تفاوت‌های فردی

«تفاوت‌های فردی یکی از شاخه‌های تخصصی روان‌شناسی جدید است که همانند سایر شاخه‌های این رشته، موضوع، هدف و روش خاصی دارد. روان‌شناسی تفاوت‌های فردی به مطالعه تفاوت‌های افراد و گروه‌ها می‌پردازد.

این تفاوت‌ها به سه دسته تقسیم می‌شوند:

۱- تفاوت‌های بین فردی

۲- تفاوت‌های درون فردی

۳- تفاوت‌های درون گروهی و بین گروهی

انسان‌ها از لحاظ ویژگی‌های جسمانی (مانند قد، وزن، رنگ‌چشم و...) و خصوصیات روانی (از قبیل هوش، شخصیت و...) تفاوت‌هایی با یکدیگر دارند که با نام تفاوت‌های بین فردی شناخته می‌شوند. این تفاوت‌ها در زمینه‌های مختلف قابل مشاهده است و تأثیر زیادی بر کار و عملکرد انسان‌ها دارد و به همین علت، در زمینه موفقیت‌های تحصیلی و شغلی نیز مهم‌اند. تفاوت عملکرد افراد در گروه‌های مختلف، تفاوت بین گروهی نام دارد. برای مثال می‌توان از تفاوت میان دختران و پسران و تفاوت بین کودکان شهری و روستایی نام برد. البته ممکن است که افراد یک گروه نیز با همدیگر تفاوت‌هایی داشته باشند که تفاوت درون‌گروهی نامیده می‌شود. برای مثال، تفاوت دانشجویان سال اول رشته روان‌شناسی، تفاوت دختران با هم یا تفاوت نوجوانان با یکدیگر.

به طور کلی می‌توان گفت که موضوع روان‌شناسی، مطالعه تفاوت‌های فردی، بین-فردی، درون فردی، درون گروهی و بین گروهی است.

روان‌شناسی تفاوت‌های فردی در صدد است تا نشان دهد که افراد حتی در شرایط یکسان نیز با هم متفاوت‌اند. در صورتی که روان‌شناسی تجربی در پی آن است تا نشان دهد که شرایط بر رفتار فرد تأثیر می‌گذارد و تغییر شرایط منجر به تغییر رفتار می‌شود (روان‌شناسی تفاوت‌های فردی، ۲۰۰۶: ۳-۱).

تفاوت‌های نسلی

«ساختارزدایی از کلان‌روایت‌های کهن به مدد آموزش و روش‌های رسانه‌ای و تجویز دستورالعمل‌های نوین فناوری اطلاعاتی، سرعتی اگر نه سرسام‌آور، که پرشتاب گرفته است. این حرکت پرشتاب با نفوذ در بطن زندگی اجتماعی، چرخش‌ها و تغییرات تازه‌ای در مناسبات اجتماعی اعضای جامعه به وجود آورده است. این چرخش‌ها و

تغییرات گاه به آسانی در بطن جامعه نفوذ پیدا کرده و گاه منجر به بروز چالش‌هایی در مسیر حرکتی آن جامعه شده است» (همشهری، ۱۳۸۳).

مفهوم تفاوت نسلی به این واقعیت اشاره می‌کند که گروه‌های سنی جدید در سلائق، ارتباطات و نمادها و سبک زندگی با نسل‌های گذشته یا به عبارتی گروه‌های سنی قبل‌تر از خود، تفاوت دارند. این مفهوم گاه مترادف «شکاف نسلی»^(۱۳) نیز فرض می‌شود. گروه‌های سنی مختلف به اقتضای نشان منظرهای متفاوتی دارند و این شکاف فقط به دلیل اقتضای سن افراد است.

تفاوت نسل‌ها، گسست یا شکاف بین نسلی واژه‌هایی است که در مناسبات بین-نسلی جامعه ما بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته و بر روی آن تأکید می‌شود. تفاوت نسلی یا گسست بین نسل‌ها تا حدود بسیار زیادی طبیعی و پذیرفته شده است. این تفاوت یا گسست یا هرآنچه نامش نهیم به فهم ما از دنیایی باز می‌گردد که پیدا و نهان را فرا گرفته است (غلامرضا کاشی، ۱۳۸۲).

نظریه‌های شکاف نسلی کمک می‌کنند تا بتوان این مسائل را تفسیر و درک کرد. در این زمینه می‌توان از چهار نظریه نام برد:

۱- نظریه چرخه زندگی

۲- تحولات طولی

۳- تفاوت‌های هم‌عرضی یا هم‌زمانی

۴- تجربه‌های ویژه نسلی

در نظریه «چرخه زندگی» جوانان، میانسالان و کهنسالان با یکدیگر متفاوت در نظر گرفته می‌شوند. این تفاوت‌ها هیچ معنایی ندارند جز اینکه عده‌ای جوان، عده‌ای میانسال و عده‌ای پیر هستند. میانسالان، زمانی جوان بودند و مانند جوانان امروز رفتار می‌کردند. به هر حال تفاوت‌هایی بین نسل‌ها وجود دارد اما این تفاوت‌ها اهمیت اجتماعی و فرهنگی زیادی ندارند.

بنا بر «نظریه تحولات طولی» نظام‌های اجتماعی تحول پیدا می‌کنند. هر ده و پانزده سال یک بار نسل جدیدی با افق‌هایی جدید به میدان آمده و تحول را در جامعه پیش

می‌برند. این نظریه معتقد است تفاوت بین نسل‌ها در همان متغیرهایی خلاصه می‌شود که تحولات اجتماعی را در بستر تحولات تاریخی توضیح می‌دهد. این تحولات آرام، تدریجی و خطی عمل می‌کنند.

بر اساس «نظریه تفاوت‌های هم‌عرضی یا هم‌زمانی» در هر نظام اجتماعی اساساً نوعی رابطه استیلاجویانه بین نسل سالمند، بزرگسال و جوان اتفاق می‌افتد. نسل جوان آنجا که امکان کنش جمعی و هم‌زیستی دارد، خودش را به عنوان نسلی که استیلائی بزرگسالان را بر نمی‌تابد، نشان می‌دهد. بنابراین تفاوت بین نسل‌ها را باید تفاوت‌های هم‌زمان فهمید.

نظریه چهارم به «تجربه‌های ویژه نسلی» باز می‌گردد. بخش عمده پژوهش‌های مربوط به شکاف نسلی، در آلمان و ژاپن و درباره نسل پس از جنگ انجام شده است. این نظریه معتقد است که «همواره تجربه‌های شگرف، بزرگ و گرم اجتماعی و انقلابی، موجد نسل‌های ویژه‌ای است که نسل‌های بعدی را متأثر می‌کند و راز تفاوت بین گرایش‌ها، باورها و الگوهای رفتاری را باید براساس این تجربه‌های بزرگ فهمید» (غلامرضا کاشی، ۱۳۸۲).

تحلیل «چرخه زندگی» تفاوت نسل‌ها را به تفاوت سنی آنها باز می‌گرداند، به این معنا که گرایش‌ها و رفتارهای جوانان با توجه به خصوصیات و ضرورت‌های دوره جوانی یا پیری در زندگی است. تحلیل «تحولات خطی یا طولی» نگاه به تغییرات دوره‌ای در جامعه دارد و تحولات در حوزه شهرنشینی، سواد و ارتباطات را باعث شکاف نسلی می‌داند، چون معمولاً عامل و حامل این تحولات، جوانان بوده‌اند. تحلیل «تحولات عرضی یا هم‌زمانی» که برخاسته از تنازع و رویارویی نسل جوان با بزرگسالان در جامعه است، جوانان را در کنش جمعی مقاومتی، نسبت به استیلائی بزرگ‌ترها می‌بیند. و در چهارمین سبک تحلیل هم، نگاه اصلی متوجه «تجربیات ویژه نسلی» است، مثل انقلاب و جنگ (غلامرضا کاشی، ۱۳۸۲).

تفاوت سنی

شکاف یا تفاوت نسلی، سازه‌ای اجتماعی است که تابع تأثیرات سن افراد بر کنش یا دیدگاه‌ها و نگرش‌های آنان می‌باشد. بدیهی است تغییرات این سازه در فضاها و محیط‌های اجتماعی بازتر بیش از محیط‌های بسته یا سنتی خواهد بود. «شکاف نسلی به معنی وجود تفاوت‌های دانشی، گرایشی و رفتاری مابین دو نسل با وجود پیوستگی‌های کلان متأثر از ساختارهای اجتماعی، فرهنگی و تاریخی است. شکاف در جامعه‌شناسی به آن دسته از تمایزات و تفاوت‌های پایداری اشاره دارد که در جریان تقابل‌های سیاسی اجتماعی بروز می‌کنند. اصلی‌ترین صورت آن شکاف زندگی مدرن و سنتی است» (آزاد ارمکی، ۱۳۸۰: ۵۶).

به نظر می‌رسد تعبیر و مفاهیمی همچون گسست و شکاف، عمیق‌تر از مفهوم «تفاوت» باشد. اما در بسیاری موارد مشاهده شده که از این مفاهیم در کنار هم یا به عنوان جایگزین یکدیگر استفاده شده است. در هر صورت در این مقاله ترجیح بر استفاده از مفهوم «تفاوت» نسل‌هاست.

«در فرآیند اجتماعی، مسئله تفاوت نسل‌ها ناگزیر و غیرقابل انکار است. تفاوت مابین نسل‌ها پدیده تازه‌ای نیست بلکه از گذشته، زمانی که جوانان با جدا شدن از بدنه خانواده گسترده، از روستاها به شهرها مهاجرت می‌کردند و شیوه زیست خود را تغییر می‌دادند، وجود داشته است... به نظر می‌رسد تفاوت بین نسل‌ها سرعت بیشتری گرفته و نرخ رشد این تفاوت و گسست بین نسل‌ها افزایش قابل ملاحظه‌ای یافته است... تفاوت نسل‌ها معمولاً منجر به تفاوت در نظام ارزشی، نوع اندیشه، خط‌مشی، پوشش، سلیقه، شیوه انتخاب دوست و نوع نگرش به مسائل دینی می‌شود، اما این تفاوت‌ها الزاماً به بزهکاری منجر نمی‌شود» (جواهری، ۱۳۸۳: ۲۸ - ۲۹).

تفاوت یا شکاف نسلی در شرایطی اتفاق می‌افتد که عدول از رسم پیشین، قبح گذشته را نداشته و میدان اجتماعی برای عمل خودمختارانه یا دور از شرایط حاکم اجتماعی - فرهنگی نسبتاً باز و مساعد بوده یا عمل بیرون از سنت‌ها هزینه چندانی برای افراد ندارد.

در بسیاری موارد جامعه خود آستان چنین تغییراتی است و معمولاً اگر چه جوان‌ترها پیشروتر از دیگران سراغ الگوها و روش‌های نوین زندگی می‌روند اما بزرگ‌ترها نیز الزاماً برخوردهای جدی و مقابله‌های سرسختانه‌ای برای رفتار جدید جوان‌ترها از خود بروز نمی‌دهند.

در جوامع جدید و حتی در جوامع در حال گذار، انواع تفاوت‌های طبقاتی و نسلی بیش از جوامع سنتی است. در حالی که ویژگی اجتماعات سنتی پیروی از آداب و رسوم و سنت‌ها و رویه‌های دیرین پدران است، در جوامع در حال گذار یا توسعه‌یافته، قواعد سنتی تضعیف شده و تفاوت‌ها جای هم‌شکلی و همگنی در گرایش‌ها و رفتارها را می‌گیرند. شاید بتوان عوامل مهمی چون گسترش آموزش و ارتباطات را در فرآیند شکل‌گیری تفاوت‌ها مؤثرتر از دیگر عوامل دانست زیرا با گسترش آموزش و ارتباطات، روند تفاوت‌های نسلی نیز افزایش می‌یابد. به خصوص اینکه جوانان، بیشتر از دیگر گروه‌های سنی در معرض آموزش و ارتباطات قرار دارند. علاوه بر تحلیل‌های نظری ارائه شده از مفهوم جوانی، عموماً این دوره را مرحله‌ای از رشد تلقی کرده‌اند که در آن نقش‌ها، توانایی‌ها و روابط جدیدی می‌بایست کسب و به کار گرفته شود تا گذار از کودکی به بزرگسالی محقق شود (ذکایی، ۱۳۸۱: ۳).

به طور کلی، آموزش و ارتباطات (روابط اجتماعی و استفاده از رسانه‌ها) را می‌توان از عوامل مهم تأثیرگذار در موضوع تفاوت نسلی دانست. تفاوت نسلی در همه جوامع کوچک و بزرگ کم و بیش قابل مشاهده است. شدت و ضعف آن نیز به متغیرهای درونی و بیرونی متفاوتی بازمی‌گردد.

جامعه روستایی ایران نیز اگرچه به عنوان جامعه‌ای سنتی، از نظر برخی فاقد شرایط مساعد برای تحرک و تغییر است اما ورود ظواهر و ابزار مدرن به آن سبب خروج این جوامع از دایره بسته سنت‌ها و سکون شده و سرعت تغییرات در آنها افزایش یافته است.

با افزایش و گسترش سه عنصر نسل جوان، آموزش و ارتباطات در جوامع روستایی، ظرفیت مساعدی برای تغییرات فراهم شده است.

روش‌شناسی تحقیق

تحقیق حاضر از نوع تحقیقات پیمایشی بوده و برای جمع‌آوری اطلاعات آن از پرسشنامه استفاده شده است. این پرسشنامه برای تحلیل رفتار و تمایلات افراد در سبک زندگی تهیه و طراحی شده است.

جامعه آماری و شیوه نمونه‌گیری

نمونه‌گیری این تحقیق مبتنی بر روش خوشه‌ای چند مرحله‌ای است. نمونه‌گیری ابتدا در سطح استان‌ها، سپس شهرستان‌ها و نهایتاً در سطح روستاها انجام شد. انتخاب خانوار و فرد روستایی بر مبنای روش تصادفی نظام‌مند صورت گرفت.

داده‌های تحقیق حاصل مصاحبه با ۵۲۶ نفر در ۶۴ روستا در استان‌های آذربایجان غربی، اصفهان، خوزستان و گلستان است (۱۶ روستا در هر استان).

در تحقیق حاضر برای بررسی و تحلیل موضوع تفاوت نسلی، گروه‌های سنی به سه طبقه جوان، میانسال و بزرگسال تقسیم شدند که در واقع شامل سه گروه هم‌دوره می‌شوند. این گروه‌ها به شرح زیر می‌باشند:

- ۱- گروه جوان شامل افراد ۱۵ تا ۲۹ ساله ساکن در روستا
- ۲- گروه میانسال شامل افراد ۳۰ تا ۴۹ ساله ساکن در روستا
- ۳- گروه بزرگسال شامل افراد ۵۰ تا ۶۴ ساله ساکن در روستا

یافته‌های تحقیق

در این بخش با تکیه بر یافته‌های تحقیق به بررسی و تحلیل موضوع تفاوت بین نسل‌ها در روستاها از منظر رضایت از زندگی روستایی، تمایل به مصرف وسایل مادی جدید، نگرش به زندگی شهری، نگرش به زندگی روستایی و تمایل به مهاجرت، نحوه گذران اوقات فراغت، استفاده از رسانه‌ها (تلویزیون، ویدئو، رادیو، مطبوعات) و میزان رفت و آمد به شهر پرداخته می‌شود.

۱- تفاوت‌های نسلی در میزان رضایت از زندگی روستایی

جدول ۱ میزان رضایت از زندگی در گروه‌های سنی را نشان می‌دهد. آزمون آماری کای اسکوئر بیانگر عدم وجود تفاوت معنادار بین گروه‌های سنی مختلف از نظر میزان رضایت از زندگی است. اگرچه تعداد کسانی که در گروه سنی جوان به میزان زیادی از زندگی رضایت دارند تقریباً بیش از دیگر سنین است اما این تفاوت از جنبه آماری معنادار نیست و گروه‌های سنی از این نظر تقریباً نزدیک به هم هستند.

جدول ۱- رضایت از زندگی در گروه‌های سنی مختلف

جمع	گروه‌های سنی			رضایت از زندگی	
	بزرگسال	میانسال	جوان	تعداد	کم
۸۹	۲۲	۲۹	۳۸	تعداد	کم
%۱۰۰	%۲۴/۷	%۳۲/۶	%۴۲/۷	درصد سطری	
%۱۶/۹	%۱۸	%۱۶/۱	%۱۷	درصد ستونی	
۲۰۰	۴۹	۷۹	۷۲	تعداد	متوسط
%۱۰۰	%۲۴/۵	%۳۹/۵	%۳۶	درصد سطری	
%۳۸	%۴۰/۲	%۴۳/۹	%۳۲/۱	درصد ستونی	
۲۳۷	۵۱	۷۲	۱۱۴	تعداد	زیاد
%۱۰۰	%۲۱/۵	%۳۰/۴	%۴۸/۱	درصد سطری	
%۴۵/۱	%۴۱/۸	%۴۰	%۵۰/۹	درصد ستونی	
۵۲۶	۱۲۲	۱۸۰	۲۲۴	تعداد	جمع
%۱۰۰	%۲۳/۲	%۳۴/۲	%۴۲/۶	درصد سطری	
%۱۰۰	%۱۰۰	%۱۰۰	%۱۰۰	درصد ستونی	

۰/۱۳۷ = سطح معنادار   ۴ = درجه آزادی   ۶/۹۷۴ = کای اسکوئر

منبع: یافته‌های پژوهش

۲- تفاوت‌های نسلی در تمایل به مصرف مادی

جدول ۲ نشان دهنده تفاوت‌های نسلی در تمایل به مصرف مادی است. در بین جوانان روستایی اکثر افراد (۴۵ درصد) تمایل متوسطی به مصرف کالاهای بادوام شهری (یخچال فریزر، ماشین لباسشویی، آبمیوه‌گیری، پلوپز برقی) ابراز کرده‌اند. این تمایل در

بیشتر افراد میانسال در حد متوسط بود. در گروه سنی بزرگسال، غالباً (۴۸ درصد) تمایل اندکی به مصرف این وسایل داشتند. همچنین مشاهده می‌شود ۳۱ درصد جوانان، ۲۷ درصد میانسالان و ۱۵ درصد بزرگسالان تمایل زیادی به مصرف کالاهای بادوام از خود نشان داده‌اند که این بدان معناست که با افزایش سن از تعداد کسانی که علاقه زیادی به مصرف مادی دارند کاسته می‌شوند.

آزمون آماری کای اسکوئر بیانگر وجود تفاوت معنادار میان نسل‌های مختلف ساکن در روستا از نظر تمایل به مصرف مادی است و این تفاوت در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار می‌باشد. همچنین ضریب محاسبه شده گاما بیانگر همبستگی پایین متغیرهای جدول است.

جدول ۲ - تمایل به مصرف مادی در گروه‌های سنی مختلف

جمع	گروه‌های سنی			مصرف مادی	
	بزرگسال	میانسال	جوان	تعداد	کم
۱۴۷	۵۳	۴۳	۵۱	تعداد	کم
%۱۰۰	%۳۶/۱	%۲۹/۳	%۳۴/۷	درصد سطری	
%۳۰/۳	%۴۸/۲	%۲۵/۹	%۲۴/۴	درصد ستونی	متوسط
۲۱۲	۴۰	۷۸	۹۴	تعداد	
%۱۰۰	%۱۸/۹	%۳۶/۸	%۴۴/۳	درصد سطری	زیاد
%۴۳/۷	%۳۶/۴	%۴۷	%۴۵	درصد ستونی	
۱۲۶	۱۷	۴۵	۶۴	تعداد	جمع
%۱۰۰	%۱۳/۵	%۳۵/۷	%۵۰/۸	درصد سطری	
%۲۶	%۱۵/۵	%۲۷/۱	%۳۰/۶	درصد ستونی	جمع
۴۸۵	۱۱۰	۱۶۶	۲۰۹	تعداد	
%۱۰۰	%۲۲/۷	%۳۴/۲	%۴۳/۱	درصد سطری	جمع
%۱۰۰	%۱۰۰	%۱۰۰	%۱۰۰	درصد ستونی	

۲۳/۴۱۱ = کای اسکوئر

۴ = درجه آزادی

۰/۰۰۰ = سطح معنادار

ضریب گاما = -۰/۲۴۶

منبع: یافته‌های پژوهش

۳- تفاوت‌های نسلی در نگرش به زندگی شهری

جدول ۳ نشان می‌دهد نگرش گروه‌های سنی مختلف به زندگی شهری چگونه است. در بین جوانان (کمتر از ۳۰ سال) بیشتر افراد (۵۱ درصد) نسبت به زندگی شهری (سلامت جسمانی، وضع روحی، دین و ایمان، روابط مردم، وضع مالی، تغذیه، مسکن، کار و وضع رفاهی) نگرش مثبتی داشتند. غالب افراد گروه سنی میانسال (۶۲ درصد) و بزرگسال (۵۸ درصد) نیز دارای نگرش مثبت به زندگی شهری بودند. آزمون آماری کای اسکوئر نشان می‌دهد بین گروه‌های سنی مختلف از حیث نگرش به زندگی شهری تفاوت معنادار وجود ندارد.

جدول ۳- نگرش به زندگی شهری در گروه‌های سنی مختلف

جمع	گروه‌های سنی			نگرش به زندگی شهری	
	بزرگسال	میانسال	جوان	تعداد	درصد
۷۲	۱۸	۲۰	۳۴	تعداد	منفی
	%۲۵	%۲۷/۸	%۴۷/۲	درصد سطری	
	%۱۶/۵	%۱۳/۵	%۱۷/۲	درصد ستونی	
۱۱۹	۲۰	۳۶	۶۳	تعداد	میانه
	%۱۶/۸	%۳۰/۳	%۵۲/۹	درصد سطری	
	%۲۷/۲	%۲۴/۳	%۳۱/۸	درصد ستونی	
۲۴۶	۵۳	۹۲	۱۰۱	تعداد	مثبت
	%۲۱/۵	%۳۷/۴	%۴۱/۱	درصد سطری	
	%۵۶/۳	%۶۲/۲	%۵۱	درصد ستونی	
۴۳۷	۹۱	۱۴۸	۱۹۸	تعداد	جمع
	%۲۰/۸	%۳۳/۹	%۴۵/۳	درصد سطری	
	%۱۰۰	%۱۰۰	%۱۰۰	درصد ستونی	

۶/۳۱ = کای اسکوئر

۴ = درجه آزادی

۰/۱۷۷ = سطح معنادار

منبع: یافته‌های پژوهش

۴- تفاوت‌های نسلی در نگرش به زندگی روستایی

جدول ۴ نگرش گروه‌های سنی مختلف به زندگی روستایی را نشان می‌دهد. علی‌رغم نگرش مثبت بیشتر افراد گروه‌های سنی مختلف به زندگی شهری، اکثر افراد این گروه، نگرش میانه‌ای به زندگی روستایی دارند.

نگرش ۶۶ درصد جوانان، ۶۸ درصد میانسالان و ۶۴ درصد بزرگسالان به زندگی روستایی در حد میانه و متوسط است.

آزمون آماری کای اسکوئر بیانگر آن است که تفاوت‌های نسلی در نگرش به زندگی روستایی معنادار نبود و اکثراً شاخص‌های این زندگی را در حد متوسط ارزیابی می‌کنند.

جدول ۴ - نگرش به زندگی روستایی در گروه‌های سنی مختلف

جمع	گروه‌های سنی			نگرش به زندگی روستایی	
	بزرگسال	میانسال	جوان	تعداد	منفی
۱۲۶	۲۸	۳۹	۵۹	تعداد	منفی
%۱۰۰	%۲۲/۲	%۳۱	%۴۶/۸	درصد سطری	
%۲۴/۸	%۲۴/۱	%۲۲/۲	%۲۷/۳	درصد ستونی	
۳۳۵	۷۴	۱۱۹	۱۴۲	تعداد	میانه
%۱۰۰	%۲۴/۱	%۳۵/۵	%۴۲/۴	درصد سطری	
%۶۵/۹	%۶۳/۸	%۶۷/۶	%۶۵/۷	درصد ستونی	
۴۷	۱۴	۱۸	۱۵	تعداد	مثبت
%۱۰۰	%۲۹/۸	%۳۸/۳	%۳۱/۹	درصد سطری	
%۹/۳	%۱۲/۱	%۱۰/۲	%۶/۹	درصد ستونی	
۵۰۸	۱۱۶	۱۷۶	۲۱۶	تعداد	جمع
%۱۰۰	%۲۲/۸	%۳۴/۶	%۴۲/۵	درصد سطری	
%۱۰۰	%۱۰۰	%۱۰۰	%۱۰۰	درصد ستونی	

۳/۶۴۲ = کای اسکوئر

۴ = درجه آزادی

۰/۴۵۷ = سطح معنادار

منبع: یافته‌های پژوهش

۵- تفاوت‌های نسلی در تمایل به مهاجرت

جدول ۵ نشان دهنده تمایل افراد گروه‌های سنی مختلف به مهاجرت است. ۲۰ درصد جوانان، ۳۱ درصد میانسالان و ۴۴ درصد بزرگسالان تمایل کمی به مهاجرت داشتند. از سوی دیگر ۳۹ درصد جوانان، ۳۶ درصد میانسالان و ۲۳ درصد بزرگسالان تمایل زیادی به مهاجرت داشتند. بنابراین به نظر می‌رسد با افزایش سن از تعداد علاقه‌مندان به مهاجرت کاسته می‌شود.

آزمون آماری کای اسکوئر نشان می‌دهد تفاوت نسلی در تمایل به مهاجرت در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار است. همچنین، ضریب محاسبه شده گاما نشان می‌دهد بین این متغیرها همبستگی کمی وجود دارد.

جدول ۵ - تمایل به مهاجرت در گروه‌های سنی مختلف

جمع	گروه‌های سنی			تمایل به مهاجرت	
	بزرگسال	میانسال	جوان	تعداد	کم
۱۵۳	۵۳	۵۶	۴۴	تعداد	کم
%۱۰۰	%۳۴/۶	%۳۶/۶	%۲۸/۸	درصد سطری	
%۲۹/۵	%۴۴/۵	%۳۱/۳	%۲۰	درصد ستونی	متوسط
۱۸۹	۳۹	۵۹	۹۱	تعداد	
%۱۰۰	%۲۰/۶	%۳۱/۲	%۴۸/۱	درصد سطری	زیاد
%۳۶/۵	%۳۲/۸	%۳۳	%۴۱/۴	درصد ستونی	
۱۷۶	۲۷	۶۴	۸۵	تعداد	جمع
%۱۰۰	%۱۵/۳	%۳۶/۴	%۴۸/۳	درصد سطری	
%۳۴	%۲۲/۷	%۳۵/۸	%۳۸/۶	درصد ستونی	جمع
۵۱۸	۱۱۹	۱۷۹	۲۲۰	تعداد	
%۱۰۰	%۲۳	%۳۴/۶	%۴۲/۵	درصد سطری	جمع
%۱۰۰	%۱۰۰	%۱۰۰	%۱۰۰	درصد ستونی	

۲۴/۵۵۴ = کای اسکوئر

۴ = درجه آزادی

۰/۰۰۰ = سطح معنادار

۰/۲۵۱ = ضریب گاما

منبع: یافته‌های پژوهش

۶- رفت و آمد به شهر

جدول ۶، میانگین رفت و آمد به شهر در بین گروه‌های سنی را نشان می‌دهد. جوانان در هر ماه به طور متوسط حدود ۱۲ بار به شهر رفت و آمد می‌کنند، یعنی در هر هفته تقریباً سه بار به شهر می‌روند. افراد گروه سنی میانسال در هر ماه ۱۹ مرتبه به شهر می‌روند. افراد این گروه به طور متوسط در هر هفته ۵ بار به شهر رفت و آمد دارند. گروه سنی بزرگسال نیز با آماری نزدیک به گروه جوان در هر ماه حدوداً ۱۱ بار به شهر رفت و آمد دارند. بنابراین در مجموع، افراد گروه سنی میانسال که عموماً مسئولیت سرپرستی خانوارها را نیز بر عهده دارند بیش از دیگر گروه‌های سنی به شهر رفت و آمد می‌کنند.

جدول ۶- میانگین رفت و آمد به شهر در گروه‌های مختلف سنی (ANOVA)

گروه‌های سنی	میانگین	تعداد	انحراف معیار	درصد کل
جوان	۱۱/۷۷	۲۱۸	۲۴/۹۵۹	۴۲/۲
میانسال	۱۹/۰۸	۱۷۷	۴۶/۳۱۰	۳۴/۳
بزرگسال	۱۱/۱۳	۱۲۱	۱۶/۷۰۴	۲۳/۴
جمع	۱۴/۱۳	۵۱۶	۳۲/۷۶۲	۱۰۰

$$F = 3/122$$

$$= 0/045 \text{ سطح معنا دار}$$

منبع: یافته‌های پژوهش

۷- تفاوت‌های نسلی در شیوه‌های سنتی گذران اوقات فراغت

جدول ۷ بیانگر تفاوت‌های نسلی در شیوه‌های سنتی گذران اوقات فراغت است. منظور از شیوه‌های سنتی و غیررسانه‌ای گذران اوقات فراغت رفتن به خانه اقوام و دوستان، رفتن به شهر، رفتن به مسجد و نیز جمع شدن و صحبت کردن با دوستان است که عمدتاً مبتنی بر شیوه‌های ارتباطی چهره به چهره و مستقیم هستند. اکثر جوانان در حد متوسطی (۴۵ درصد) از شیوه‌های سنتی گذران اوقات فراغت

استفاده می‌کنند. افراد میانسال و بزرگسال نیز عمدتاً به همین میزان از شیوه‌های سنتی ارتباطات برای گذران اوقات فراغت استفاده می‌کنند. آزمون آماری کای اسکوئر نشان می‌دهد بین گروه‌های سنی مختلف از نظر گذران اوقات فراغت به شیوه‌های سنتی تفاوت معنادار وجود ندارد.

جدول ۷- شیوه‌های سنتی گذران اوقات فراغت در گروه‌های سنی مختلف

جمع	گروه‌های سنی			میزان استفاده از شیوه‌های سنتی گذران اوقات فراغت	
	بزرگسال	میانسال	جوان	تعداد	کم
۱۱۳	۲۳	۳۸	۵۲	تعداد	کم
%۱۰۰	%۲۰/۴	%۳۳/۶	%۴۶	درصد سطری	
%۲۱/۷	%۱۹	%۲۱/۳	%۲۳/۵	درصد ستونی	
۲۴۰	۵۶	۸۴	۱۰۰	تعداد	متوسط
%۱۰۰	%۲۳/۳	%۳۵	%۴۱/۷	درصد سطری	متوسط
%۴۶/۲	%۴۶/۳	%۴۷/۲	%۴۵/۲	درصد ستونی	
۱۶۷	۴۲	۵۶	۶۹	تعداد	
%۱۰۰	%۲۵/۱	%۳۳/۵	%۴۱/۳	درصد سطری	زیاد
%۳۲/۱	%۳۴/۷	%۳۱/۵	%۳۱/۲	درصد ستونی	
۵۲۰	۱۲۱	۱۷۸	۲۲۱	تعداد	
%۱۰۰	%۲۳/۳	%۳۴/۲	%۴۲/۵	درصد سطری	جمع
%۱۰۰	%۱۰۰	%۱۰۰	%۱۰۰	درصد ستونی	

۰/۸ = سطح معنادار = ۴ = درجه آزادی = ۱/۱۶۷ = کای اسکوئر

منبع: یافته‌های پژوهش

۸- تفاوت‌های نسلی در شیوه‌های رسانه‌ای گذران اوقات فراغت

جدول ۸ بیانگر تفاوت‌های نسلی در گذران اوقات فراغت از طریق رسانه‌هاست. تماشای تلویزیون و ویدئو، گوش دادن به رادیو، مطالعه کتاب و مطبوعات و استفاده از کامپیوتر و گوش دادن به ترانه‌ها از جمله شیوه‌های رسانه‌ای گذران اوقات فراغت هستند. ۵۷ درصد جوانان، ۳۲ درصد میانسالان و ۱۱ درصد بزرگسالان برای گذران

اوقات فراغت به میزان زیادی از شیوه‌های رسانه‌ای استفاده می‌کنند. ۲۱ درصد جوانان، ۴۶ درصد میانسالان و ۷۰ درصد بزرگسالان برای گذران اوقات فراغت به میزان کمی از شیوه‌های رسانه‌ای استفاده می‌کنند. بنابراین مشخص است که با کاهش سن، میزان استفاده از شیوه‌های رسانه‌ای برای گذران اوقات فراغت افزایش می‌یابد. بیشتر بزرگسالان برای گذران اوقات فراغت به میزان کمی از رسانه‌ها استفاده می‌کنند. و تعداد زیادی از میانسالان نیز به میزان زیادی از رسانه‌ها برای گذران اوقات فراغت استفاده می‌کنند، هر چند غالب آنها برای گذران اوقات فراغت از رسانه‌ها کمتر استفاده می‌کنند. در مجموع با توجه به کای اسکور محاسبه شده می‌توان وجود تفاوت‌های نسلی در شیوه‌های رسانه‌ای گذران اوقات فراغت را در سطح اطمینان ۹۹ درصد پذیرفت. همچنین، ضریب محاسبه شده گاما نشان می‌دهد بین این متغیرها همبستگی متوسطی وجود دارد.

جدول ۸ - گذران اوقات فراغت از طریق رسانه‌ها در گروه‌های سنی مختلف

جمع	گروه‌های سنی			میزان استفاده از رسانه‌ها برای گذران اوقات فراغت	
	بزرگسال	میانسال	جوان	تعداد	کم
۲۱۶	۸۵	۸۳	۴۸	تعداد	کم
٪۱۰۰	٪۳۹/۴	٪۳۸/۴	٪۲۲/۲	درصد سطری	
٪۴۱/۳	٪۶۹/۷	٪۴۶/۱	٪۲۱/۷	درصد ستونی	
۱۱۰	۲۴	۳۹	۴۷	تعداد	متوسط
٪۱۰۰	٪۲۱/۸	٪۳۵/۵	٪۴۲/۷	درصد سطری	
٪۲۱	٪۱۹/۷	٪۲۱/۷	٪۲۱/۳	درصد ستونی	
۱۹۷	۱۳	۵۸	۱۲۶	تعداد	زیاد
٪۱۰۰	٪۶/۶	٪۲۹/۴	٪۶۴	درصد سطری	
٪۳۷/۷	٪۱۰/۷	٪۳۲/۲	٪۵۷	درصد ستونی	
۵۲۳	۱۲۲	۱۸۰	۲۲۱	تعداد	جمع
٪۱۰۰	٪۲۳/۳	٪۳۴/۴	٪۴۲/۳	درصد سطری	
٪۱۰۰	٪۱۰۰	٪۱۰۰	٪۱۰۰	درصد ستونی	

۹۲/۴۵۹ = کای اسکور

۴ = درجه آزادی

۰/۰۰۰ = سطح معنادار

۰/۵۵۵ = - ضریب گاما

منبع: یافته‌های پژوهش

۹- تفاوت‌های نسلی در استفاده از رسانه‌ها

• تماشای تلویزیون

جدول ۹ میانگین استفاده از رسانه‌های تلویزیون، ویدئو، رادیو و مطبوعات در بین گروه‌های سنی مختلف را نشان می‌دهد.

میانگین تماشای روزانه تلویزیون در بین جوانان ۲۱۱ دقیقه (معادل سه و نیم ساعت) می‌باشد. در حالی که این میانگین در گروه میانسال حدود ۱۸۰ دقیقه (معادل ۳ ساعت) و در گروه بزرگسال ۱۲۹ دقیقه (حدوداً ۲ ساعت) است. بنابراین با کاهش سن افراد، میزان تماشای تلویزیون در آنها افزایش می‌یابد. آزمون f (جدول ۱۰) و سطح معناداری آن نشان دهنده تفاوت معنادار بین گروه‌های سنی از نظر تماشای روزانه تلویزیون در سطح اطمینان ۹۹ درصد است.

• تماشای ویدئو

داده‌های جدول ۹ در مورد تماشای هفتگی ویدئو نشان می‌دهد که افراد گروه سنی جوان در هر هفته به طور متوسط نزدیک به ۳۰۰ دقیقه ویدئو تماشا می‌کنند (۵ ساعت در هفته). این میانگین در افراد میانسال ۱۱۴ دقیقه در هفته (حدود ۲ ساعت) و در افراد بزرگسال، ۶۹ دقیقه (کمی بیشتر از یک ساعت) است. بنابراین طبق داده‌ها میزان استفاده جوانان از ویدئو بیش از دیگر گروه‌های سنی است به طوری که جوانان پنج برابر بزرگسالان، ویدئو تماشا می‌کنند. ضریب f محاسبه شده (جدول ۱۰)، بیانگر وجود تفاوت معنادار بین گروه‌های سنی در سطح اطمینان ۹۹ درصد است.

• استفاده از رادیو

داده‌های جدول ۹ مربوط به استفاده از رادیوست. میانگین استفاده روزانه جوانان از رادیو حدود ۶۰ دقیقه (یک ساعت) و میانگین استفاده میانسالان نیز تقریباً همین میزان است. میزان استفاده روزانه از رادیو در بین بزرگسالان نسبت به دو گروه دیگر با کمی کاهش به ۴۳ دقیقه در روز می‌رسد که البته کاهش قابل توجهی نیست. بنابراین طبق آزمون معناداری ضریب f (جدول ۱۰)، تفاوت‌های چندانی بین گروه‌های سنی مختلف

از نظر استفاده روزانه از رادیو وجود ندارد و اکثر افراد به طور متوسط بین ۴۵ دقیقه تا یک ساعت در روز رادیو گوش می‌کنند.

• مطالعه مطبوعات

داده‌های جدول ۹ نشان دهنده میانگین مدت زمان هفتگی اختصاص یافته به مطالعه مطبوعات مختلف در میان گروه‌های سنی گوناگون است. میانگین مطالعه مطبوعات در بین جوانان روستایی ۱۴۱ دقیقه (بیش از ۲ ساعت در هفته) است. این میانگین در

جدول ۹- میانگین استفاده از رسانه‌ها در گروه‌های مختلف سنی (ANOVA)

گروه‌های سنی	تلویزیون	ویدئو	رادیو	مطبوعات
جوانان	میانگین	۲۱۱/۴۱	۲۹۸/۰۶	۱۴۱/۰۹
	تعداد	۲۲۴	۲۲۴	۲۲۴
	انحراف معیار	۱۵۳/۶۹۸	۵۳۳/۸۱۷	۹۴/۲۷۰
	درصد کل	%۴۲/۶	%۴۲/۶	%۴۲/۶
میانسالان	میانگین	۱۷۹/۶۱	۱۱۳/۸۴	۸۷/۱۷
	تعداد	۱۸۰	۱۸۰	۱۸۰
	انحراف معیار	۱۲۸/۴۴۶	۱۸۵/۷۶۶	۱۱۱/۱۷۲
	درصد کل	%۳۴/۲	%۳۴/۲	%۳۴/۲
بزرگسالان	میانگین	۱۲۹/۱۰	۶۸/۹۳	۴۳/۱۷
	تعداد	۱۲۲	۱۲۲	۱۲۲
	انحراف معیار	۱۲۷/۳۳۵	۱۸۸/۸۱۹	۶۱/۵۹۸
	درصد کل	%۲۳/۲	%۲۳/۲	%۲۳/۲
جمع	میانگین	۱۸۱/۴۴	۱۸۱/۸۸	۵۵/۸۳
	تعداد	۵۲۶	۵۲۶	۵۲۶
	انحراف معیار	۱۴۲/۸۱۹	۳۸۹/۰۱۶	۹۴/۴۰۲
	درصد کل	%۱۰۰	%۱۰۰	%۱۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش

میانسالان، ۸۷ دقیقه و در بزرگسالان، ۳۱ دقیقه است. همان‌طور که مشخص است با افزایش سن، میزان مطالعه مطبوعات در بین روستاییان به میزان زیادی کاهش می‌یابد (افزایش بی‌سوادی روستاییان در گروه‌های سنی بالاتر در این مسئله مؤثر است). آزمون آماری F (جدول ۱۰)، نشان می‌دهد بین گروه‌های سنی مختلف از نظر مطالعه مطبوعات در سطح اطمینان ۹۹ درصد تفاوت معنادار وجود دارد.

جدول ۱۰- مقادیر آزمون F و سطح معنادار استفاده از رسانه‌ها

سطح معنادار	ضریب F	
۰/۰۰۰	۱۳/۷۶۶	استفاده از تلویزیون و سن
۰/۰۰۰	۱۹/۱۱۸	استفاده از ویدئو و سن
۰/۲۴	۱/۴۳۱	استفاده از رادیو و سن
۰/۰۰۰	۱۱/۳۶۶	استفاده از مطبوعات و سن

منبع: یافته‌های پژوهش

• استفاده از رسانه‌ها در روستا

همان‌طور که نتایج این بخش نشان داد میزان استفاده از رسانه‌ها در گروه‌های سنی مختلف متفاوت است. به جز در استفاده روزانه از رادیو که گروه‌های سنی مختلف کم و بیش شبیه هم بوده و از میانگین پایینی برخوردارند، نگاهی به میانگین ساعات استفاده از دیگر رسانه‌ها نشان می‌دهد بیشترین میانگین استفاده از رسانه‌ها به تماشای تلویزیون مربوط می‌شود. بر این اساس می‌توان تلویزیون را عمومی‌ترین و رایج‌ترین رسانه روستا دانست. این رسانه در همه گروه‌های سنی بیش از دیگر رسانه‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد. جوانان با اختصاص میانگین سه و نیم ساعت در هر روز برای تماشای تلویزیون اهمیت زیادی برای این رسانه قائل هستند.

خلاصه نتایج

نتایج تحقیق نشان داد جوانان روستا در تمایل به مصرف مادی (استفاده از وسایل جدید در زندگی)، تمایل به مهاجرت، شیوه‌های رسانه‌ای گذران اوقات فراغت، استفاده از تلویزیون، ویدئو و مطبوعات با دیگر گروه‌های سنی روستا تفاوت دارند. از سوی دیگر تفاوتی بین گروه‌های سنی مختلف روستا از نظر رضایت از زندگی، نگرش به زندگی شهری و روستایی، شیوه‌های سنتی گذران اوقات فراغت و گوش دادن به رادیو مشاهده نشد.

نتیجه‌گیری

۱- تفاوت نسلی در جامعه روستایی ایران وجود دارد و این جامعه را به سمت تغییرات اجتماعی سوق می‌دهد. در تغییر و تحولات اجتماعی روستا، جوانان پیشروتر از دیگر گروه‌های روستایی‌اند. آنها بیش از دیگر گروه‌های سنی از رسانه‌های ارتباط-جمعی استفاده می‌کنند (افراد این گروه معمولاً از سطوح آموزشی بالاتری نیز برخوردارند).

۲- تفاوت نسلی در روستا (تفاوت جوانان با دیگر گروه‌های سنی) را شاید نتوان با شکاف نسلی که نسبت به «تفاوت نسلی» ابعاد بزرگ‌تری دارد، یکسان فرض نمود. تفاوت در این سطح، بیشتر نشان دهنده وجود ظرفیت تغییر در جامعه روستایی است، که این خود بیش از آنکه پدیده‌ای منفی تلقی شود یا پیامدهای منفی به بار آورد بیانگر پویایی جامعه روستایی و خروج از سکون است. حرکتی که می‌تواند با برنامه‌ریزی مناسب، در خدمت اهداف توسعه قرار گیرد.

۳- تفاوت نسلی در روستا در ابعاد تمایل بیشتر جوانان به مصرف مادی، تمایل به مهاجرت، شیوه‌های رسانه‌ای گذران اوقات فراغت، استفاده از تلویزیون، ویدئو و مطبوعات خود را نشان داد. در حالی که از منظر نگرش به زندگی شهری و

روستایی، رضایت از زندگی، شیوه‌های سنتی گذران اوقات فراغت و گوش دادن به رادیو تفاوتی مشاهده نشد.

۴- عدم تفاوت جوانان روستایی با دیگر نسل‌ها در نگرش به زندگی روستایی، استفاده از شیوه‌های سنتی گذران اوقات فراغت و رضایت از زندگی نشان می‌دهد که جوانان هم‌چون دیگر نسل‌های روستا به زندگی روستایی، علاقه‌مندند و از دیگر سوی، تفاوت جوانان با دیگر گروه‌های سنی، در تمایل به مصرف مادی، شیوه‌های رسانه‌ای گذران اوقات فراغت و استفاده از رسانه‌های ارتباط جمعی، نشان می‌دهد که جوانان، تغییراتی در شیوه‌های سنتی سبک زندگی روستایی را خواهان هستند. اما به نظر می‌رسد این تغییرات در چارچوب زندگی سنتی روستایی صورت می‌گیرد زیرا جوانان، هم نگرش مثبتی به زندگی روستایی داشتند و هم مانند دیگر نسل‌ها، از این زندگی ابراز رضایت می‌کردند.

پیشنهادها

نگرش جوانان به زندگی روستایی و رضایت آنها از زندگی، نشان دهنده گرایش آنان به زندگی روستایی است. این مسئله، هم‌زمان با علاقه آنان به سبک‌های جدید زندگی و تمایل به مهاجرت احتمالی^{۱۱} می‌تواند به این معنا باشد که جوانان روستایی از نظر مسائل دیگری مانند اشتغال، گذران اوقات فراغت و... با مشکلاتی مواجه‌اند.

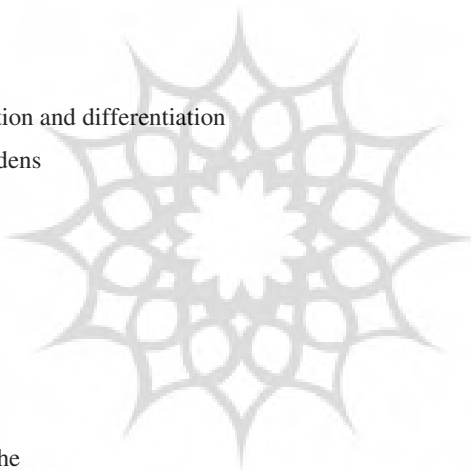
بنابراین توجه به مشکلات جوانان روستایی (به عنوان آینده‌سازان فرهنگ و اقتصاد جوامع روستایی) در قالب اجرای طرح‌های تحقیقاتی یا برنامه‌های توسعه روستایی از اهمیت خاصی برخوردار است.

از سوی دیگر، با توجه به اینکه جوانان روستا، در استفاده از رسانه‌ها و علاقه‌مندی به مصرف وسایل جدید زندگی، (و احتمالاً پذیرش سبک‌های جدید زندگی)، پیشروتر از دیگر گروه‌های سنی هستند، احتمالاً ظرفیت لازم برای پذیرش تغییرات در سبک زندگی سنتی (روستایی)، در این گروه سنی بیش از دیگر گروه‌هاست.

همچنین با توجه به اینکه جوانان روستا بیش از دیگر گروه‌های سنی از رسانه‌ها استفاده می‌کنند، توجه به جوانان روستا در برنامه‌ها و محتوای رسانه‌ها از اهمیت برخوردار است. تهیه کنندگان صدا و سیما و برنامه‌سازان رسانه‌ای وزارت جهاد کشاورزی و سازمان‌های مرتبط بهتر است به مسائل و نیازهای این گروه سنی توجه بیشتری نمایند.

یادداشت‌ها

1. social change
2. individualization and differentiation
3. Anthony Giddens
4. everyday life
5. risk
6. fate
7. fatalism
8. modern
9. self
10. Thomas Ziehe
11. generation
12. conflict
13. generation gap

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- آزاد ارمکی، تقی (۱۳۸۰)، «شکاف بین نسلی در ایران». *نامه انجمن جامعه‌شناسی ایران*. ویژه‌نامه دومین همایش مسائل اجتماعی ایران، ش ۴، صص ۷۰-۵۵.
- جواهری، فاطمه (۱۳۸۳)، «چالش تفاوت در میان نسل‌ها». *همشهری ماه*. ش دوم، دوره جدید، صص ۲۸-۲۹.

ذکایی، محمد سعید (۱۳۸۱)، «گذار به بزرگسالی و جوانی رو به تغییر». *مجله جامعه‌شناسی ایران*. دوره چهارم، ش ۳، صص ۲۷-۳. «روان‌شناسی تفاوت های فردی». ۲۰۰۶/۳/۵، قابل دستیابی در:

http://www.irib.ir/AMOUZESH/j/page_sh.asp?key=۱&ov=۲۷۰

غلامرضا کاشی، محمد جواد (۱۳۸۲)، «بررسی پدیده شکاف بین نسلی در ایران». قابل دستیابی در:

http://alpr.persianblog.com/۱۳۸۲_۵_۱۱_alpr_archive.html.۶۹۶۷۷۳#

فاضلی، نعمت الله (۱۳۸۲)، *سبک زندگی*. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. گیبینز، جان آر. و بو، ریمر (۱۳۸۱)، *سیاست پست مدرنیته*. تهران: نشر گام نو. گیدنز، آنتونی (۱۳۷۸)، *تجدد و تشخیص: جامعه و هویت شخصی در عصر جدید*. ترجمه ناصر موفقیان، تهران: نشر نی. همشهری (۱۳۸۳)، «چالش تفاوت در میان نسل‌ها». قابل دستیابی در:

<http://www۲.hamshahri.net/vijenam/mah/۸۳۱۱۲۸/۱۳۸۳/page۶.htm>

Kertzer, L.David (1993), "Generation as a sociological problem" in: *Annual Review*. No.4, pp125-199.

Rosengren, Karl Erik (1996), *Media Effects and Beyond; Culture, Socialization and Lifestyles*. London & NewYork: Routledge.

Andersson, Magnus and Jansson, Andri (2004) , "The blurring of distinctions: media use and the progressive cultural lifestyle". available in :

<http://www.nordicom.gu.se/reviewcontents/ncomreview/ncomreview298/andersson&jansson.pdf>